

Φώτη Τερζάκη
«Η αυλακιά του Ρεμπώ.
Τρία Ταξίδια»
εκδόσεις Πανοπτικών,
Θεσσαλονίκη, 2010

Ο Φώτης Τερζάκης είναι από τους πλέον πολυπράγμονες Έλληνες διανοητές. Τον ενδιαφέρει μια πολύ μεγάλη γκάμα θεμάτων και δεν φοβάται να αναμετρηθεί με πολύ διαφορετικά μεταξύ τους αντικείμενα. Στο έργο του θα βρει κανείς πολιτικά δοκίμια, φιλοσοφικές μελέτες, ανθρωπολογικές πραγματείες, θρησκευτολογικές έρευνες. Θα αναφέρω ενδεικτικά τους τίτλους τριών μονάχα έργων του συγγραφέα που θεωρώ χαρακτηριστικά της σκέψης και των προβληματισμών του: «Οι αντίποδες του 60» (Απόπειρα, 1990), «Οι τροχιές του αισθητικού» (ρωμαλέο έργο που η μελέτη του μπορεί να εγείρει ενδιαφέρουσες συζητήσεις με τον χαρακτηριστικό υπότιτλο «Η ιστορική σύσταση μιας αισθητικής φιλοσοφίας και ο ανθρωπολογικός της ορίζοντας») και το, κατά τη γνώμη μου, καλύτερο μέχρι σήμερα έργο του, «Μελέτες για το ιερό» (Ελληνικά Γράμματα 1997), μια σειρά οξυδερκών μελετημάτων για τη θρησκεία και την έννοια του ιερού, που διατρέχει μεγάλο μέρος της σύγχρονης σκέψης για τα ζητήματα αυτά.

Όσοι παρακολουθούμε τακτικά τις δημοσιεύσεις του –και είναι πολυγραφότατος– γνωρίζουμε και μια άλλη πλευρά του: δεινός ταξιδευτής, με κύρια προτίμηση την Αφρική και την Ασία, έχει δημοσιεύσει πολλά ταξιδιωτικά κείμενα στα οποία συνδυάζει το φιλοπερίεργο του ταξιδευτή με πολιτικές, ανθρωπολογικές και κοινωνικές παρατηρήσεις. Προϊόν των ταξιδιωτικών περιπετειών του ανά τον κόσμο και το τελευταίο του βιβλίο με τον τίτλο «Η αυλακιά του Ρεμπώ». Σ' αυτό ξαναβρήκαμε μια διάστασή του, την οποία η θεωρητική δουλειά του είχε κάπως παραμερίσει τα τελευταία χρόνια: την ποιητική. Μια από τις πρώτες δημόσιες εμφανίσεις του ήταν η ποιητική συλλογή «Τα αίματα της γλώσσας» (Όστρακα, 1988) ενώ η ποίηση τον έχει απασχολήσει και συνεχίζει να τον απασχολεί θεωρητικά.

Σπάζοντας τις κλασικές φόρμες

Ήδη ο τίτλος μας προϊδεάζει. Ο πιο καταραμένος από τους καταραμένους ποιητές της Γαλλίας, ο Αρτούρ Ρεμπώ, ταξίδεψε πολύ και έζησε για καιρό στην Αιθιοπία. Αλλά η Αφρική δεν είναι ο μόνος λόγος για τον οποίο επιλέγεται: σπάζοντας τις κλασικές ποιητικές φόρμες του καιρού του, ο Ρεμπώ ταξιδεύει τη γλώσσα σε νέα συνταιριάσματα που ακολουθούν τις εκτινάξεις του νου και των αισθήσεων και προσπαθούν να εκφράσουν το άρρητο. Ας θυμηθούμε απλά το ποίημα «Antique» από τις Illuminations, εκείνο το παράξενο πλάσμα, ένας χαρίεις Πάνας –αν είναι δυνατόν– στο οποίο απευθύνεται ο Ρεμπώ, και η κοφτερή παρατήρηση που περνάει ατόφια μέσα από τη γλωσσική επιλογή: «η καρδιά σου χτυπά μέσα σ' αυτή την κοιλιά όπου κοιμάται το διπλό σου φύλο».

Η αυλακιά του Ρεμπώ δεν είναι ένα ταξιδιωτικό κείμενο με την αυστηρή έννοια του όρου. Με αφορμή το πραγματικό ταξίδι ο συγγραφέας καταγράφει το αποτύπωμα των τόπων και των ανθρώπων μέσα του. Μοιάζει πιο πολύ με ένα εσωτερικό ημερολόγιο προσωπικών εντυπώσεων, αναμνήσεων και εμπειριών, που, από τη μια, αναδεικνύουν μεγάλες περιοχές της αφρικανικής ηπείρου, με όλη τους τη γοητεία και το μυστήριο, το πολιτικό παρελθόν τους, γεμάτο από την εκμετάλλευση των Δυτικών, τους ανθρώπους που κατοικούν αυτούς τους τόπους ως πραγματικές

οντότητες και ως ποιότητες του μαγευτικού «άλλου» που θα πάει τον εαυτό μας πέρα από τα όριά του, και, από την άλλη, παρασύρουν τον αναγνώστη μέσα στην προσωπική περιπέτεια του συγγραφέα και τον κάνουν να βιώνει σχεδόν τα συναισθήματά του. Ο χρόνος χάνει τη γραμμικότητά του, τα επεισόδια, οι περιγραφές, οι πληροφορίες, οι άνθρωποι –φίλοι, συνταξιδευτές, ντόπιοι– ανακατεύονται σε ένα γοητευτικό συμπύλημα, που όσο προχωρούν οι σελίδες γίνεται όλο και πιο ποιητικό, όπου το ταξίδι αποκτά οντολογικές διαστάσεις, γίνεται μέρος της κοσμικής αναζήτησης και της υπαρξιακής διερώτησης –επικίνδυνο και αναπόφευκτο.

Ο ταξιδιώτης κι ο θάνατος

Ο Τερζάκης βλέπει στο ταξίδι την ελευθερία, την αναζωή των χαμένων, το μυστηριακό κάλεσμα του θείου, και «παίζει» αφειδώλευτα με τη μεταφορά που συνδέει ποικιλοτρόπως το ταξίδι με το θάνατο. «Η συντροφιά του ταξιδιώτη είναι ο θάνατος», είναι η εναρκτήρια φράση του βιβλίου που λίγο παρακάτω αποκτά μια τραυματική απολυτότητα: «μοναδική συντροφιά του ταξιδιώτη είναι ο θάνατος». Ο συγγραφέας είναι ταξιδιώτης με τον τρόπο που τον περιγράφει ο Πωλ Μπούουλς στο «Τσάι στη Σαχάρα»: ο τουρίστας ταξιδεύει για να ξαναγυρίσει στον τόπο του, ο ταξιδιώτης δεν ξέρει ούτε πότε ούτε αν θα ξαναγυρίσει στην αφετηρία του. Το ταξίδι διαρρηγνύει τους δεσμούς με το οικείο και ασφαλές:

[...]όταν ανοίξει ο κύκλος των δραπετεύσεων δεν υπάρχει τέρμα -πρέπει να σπάσουν ένας-ένας οι κρίκοι κάθε οικειότητας, να λυθούν έως τέλους οι δεσμοί με τον κόσμο, να διαρραγούν οι ζώνες του κοσμικού ομφαλού, το φοβισμένο μαλάκιο που σάλευε με δισταγμό μες στο καύκαλό του να χυθεί στο μεγάλο ποτάμι που δεν επιστρέφει.

Το ταξίδι αυτό όμως είναι και ένα ταξίδι ερωτικό: το ερωτικό αντικείμενο γίνεται γη, χώρα, χώρος – με τη θρησκευτική σημασία του όρου και η συνάντηση μαζί του -άπιαστη αλλά αληθινή, αναμενόμενη ακόμα και όταν συμβαίνει. Το πραγματικό πλάσμα χάνεται, για να μείνει η επιθυμία του, ζωντανή και αιμάσσουσα, που σπρώχνει σε μια διαρκή επιστροφή, όπου πια τίποτε δεν είναι ίδιο: στο μεταίχμιο της συνάντησης δυο κόσμων, οι άνθρωποι εφευρίσκουν μια θνησιγενή κοινή γλώσσα, που τη θυμούνται στην υλικότητα των ονειρικών εικόνων και στις φευγαλέες εικόνες αναμνήσεων την ώρα που πέφτει ο ήλιος.

Οι εκδόσεις Πανοπτικόν, του γνωστού συγγραφέα του αναρχικού χώρου Κώστας Δεσποινιάδη, εδώ και αρκετό καιρό πλουτίζουν την ελληνική πολιτική βιβλιογραφία με κορυφαία κείμενα της κλασικής αναρχικής σκέψης, όπως και με έργα της νεότερης ανένταχτης και αντιεξουσιαστικής διανοήσης αλλά και με ποίηση. Ιδιαίτερα καλαίσθητη και προσεγμένη η έκδοση του βιβλίου. Στο εξώφυλλο –δεν σημειώνεται πουθενά ο καλλιτέχνης που το φιλοτέχνησε. κρίμα!- το περίγραμμα μιας Αφρικής γεμίζει ευτάκτως από φωτογραφίες που είναι ή μοιάζουν παλιές. αφήνει το άρωμα μιας νοσταλγίας, τους παραδείσους του Γκωγκέν και μια εικόνα της Αφρικής, ποιητική, ερωτική και προσκαλούσα.

Μαρώ Τριανταφύλλου (εφημερίδα Εποχή, 19-9-2010)